

У номері:

ОПЛАТА ПРАЦІ

- О. ПАНЬКОВА, О. ІЩЕНКО.** Заборгованість із виплати заробітної плати як чинник соціально-трудової конфліктності у промисловості України: аналіз стану і спроба екстраполяції.....3

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАЦІ

- О. НОСІКОВ, М. ДРОЗАЧ, Т. ТИМОШЕК.** Класифікатор професій в Україні: чергові зміни у «живій» книзі12

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ

- В. МОРТІКОВ.** Суспільні блага: соціально-трудоий аспект18
- Д. ЧЕРЕВАТСЬКИЙ, В. ЛЕПА.** Відродження територіальних громад старопромислових шахтарських регіонів22

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА

- Н. ПОЛЯК, Т. ДУБОК.** Методологічні аспекти розроблення системи показників та індикаторів у сфері безпеки та благополуччя дитини.....27
- І. ВЕРХОВОД.** Апробація елементів комплексної методики оцінювання соціальних програм і політики на прикладі проекту створення індустріального парку в м. Мелітополь32

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ

- О. БУБУЙОК, І. ЛУДАН, О. ВАСИЛЕНКО.** Моніторинг соціальної допомоги як основа для наукового обґрунтування прогнозних обсягів її фінансування41

ІНФОРМУЄМО

- What the next 20 years will mean for jobs – and how to prepare***
Що означатимуть наступні 20 років для робочих місць – і як до них готуватись
(за матеріалами Всесвітнього економічного форуму, 2019 р.)49

Апробація елементів комплексної методики оцінювання соціальних програм і політики на прикладі проекту створення індустріального парку в м. Мелітополь

І. ВЕРХОВОД

кандидат економічних наук

Мелітопольський державний педагогічний університет

ім. Богдана Хмельницького

Статтю присвячено апробації методичних підходів до оцінювання соціально-економічного ефекту від реалізації суспільно значущих програм за матеріалами проекту створення індустріального парку в м. Мелітополь. Для обґрунтування ухвалення рішення про доцільність оцінюваного проекту використано показник чистої теперішньої (приведеної) вартості проекту, що відбиває відмінність між потоками чистих (зменшених на витрати) вигід від реалізації проекту порівняно з кращою альтернативною можливістю використання наявного в стейкхолдерів проекту ресурсного потенціалу. Проведено ідентифікацію груп стейкхолдерів реалізації проекту та специфічних витрат і вигід, передбачених проектною документацією для кожної з таких груп. Визначено ключові параметри реалізації проекту, від додержання планових значень яких залежить досягнення порогових значень показників його соціально-економічної ефективності, та оцінено допустимі для збереження доцільності проекту коливання ключових параметрів його реалізації. Підтверджено, що концепція економічного оцінювання соціальних проектів і програм дозволяє обґрунтовувати змістовні рішення щодо напрямів використання ресурсного потенціалу стейкхолдерів завдяки врахуванню не тільки фінансових показників окупності інвестицій, а й оцінок внеску проекту в динаміку добробуту територіальної громади.

The article is devoted to the approbation of methodological approaches to the evaluation of the socio-economic effect caused by the implementation of socially significant programs via example of the project of creation of an Industrial park in Melitopol. To substantiate the decision on the appropriateness of the project under assessment, the net present value of the project was used, which reflects the difference between the net (reduced on costs) gains from the project implementation in comparison with the best alternative of resource using which is available to the stakeholders in the project. The identification of the project stakeholders and the specific costs and benefits provided for them by the project documentation has been identified. The key parameters of the project implementation were determined. Their importance is caused by that fact, the observance of the planned values of these parameters the achievement of the threshold values of the indicators of project's socio-economic efficiency depends. The validation of the permissible border of the fluctuation of these key parameters of project implementation is assessed. It is confirmed that the concept of economic appraisal of social projects and programs allows to substantiate meaningful decisions regarding the use of resource potential of stakeholders, taking into account not only the financial indicators of return on investment, but also estimates of the contribution of the project to the dynamics of the welfare of the territorial community.

Ключові слова: соціальний проект, соціально-економічний ефект, оцінювання програми, чиста теперішня вартість, індустріальний парк.

Актуальність проблеми та постановка завдання. Несприятливі макроекономічні умови, дефіцит доходів та заощаджень усіх основних груп суб'єктів економічної системи на тлі масштабної потреби в інвестиційних ресурсах зумовлюють надто високі вимоги суспільства до ефективності процесів залучення й освоєння інвестицій. Поширена думка, що проблеми досягнення бажаного рівня інвестиційної активності

економічних суб'єктів та суспільно прийнятного рівня соціально-економічної ефективності інвестування породжені переважно браком абсолютних обсягів інвестицій та їх далеко не прогресивною структурою. Адже в Україні досі превалюють інвестиції в підтримання функціонування застарілого обладнання, але аж ніяк не в проривні й високі технології, не в поліпшення якості людського капіталу та формування сфери високопродуктивної зайнятості. Проте крім цих несприятливих

умов існує ще цілий комплекс вагомих, але менш досліджених проблем інвестування, пов'язаних з розподілом витрат і вигід від реалізації інвестиційних проєктів. Висока сконцентрованість фінансових ресурсів та істотні переваги, що мають представники великого бізнесу в доступі до каналів постачання ресурсів і збуту продукції, зумовлюють відповідну концентрацію вигід від реалізації інвестиційних проєктів. При цьому бенефіціантами інвестиційних проєктів не стають ані широкі верстви населення (їхні житлові умови, перспективи зайнятості, доступ до транспортної, енергетичної й соціальної інфраструктури не поліпшуються), ані наймані працівники підприємств – об'єктів інвестування.

Одним з відомих нині засобів вирішення цього комплексу проблем є утворення осередків господарювання зі специфічними інвестиційними режимами й умовами господарювання, зокрема індустріальних парків. Саме особливий режим господарської, й у тому числі інвестиційної, діяльності в межах індустріальних парків має сприяти розв'язанню (пом'якшенню) обох описаних щойно проблем – і критичного браку фінансових ресурсів для інвестиційного розвитку, і невисокої суспільної ефективності освоєння інвестиційних проєктів. Такий режим дозволяє, з одного боку, економити гроші інвесторів, поліпшуючи організаційно-технічні умови, досяжні для них за певного розміру вкладень, а з другого – спрощувати їхній доступ до більш сприятливих умов ведення господарської й інвестиційної діяльності завдяки додержанню певних параметрів господарювання. Це дає змогу зробити інвестиції не тільки прибутковими, а й вигідними для громади, найманих працівників, галузевого виробничого комплексу.

Саме таке розширене трактування результатів господарської діяльності в межах індустріальних парків, необхідність урахування не тільки фінансових витрат і результатів учасників проєкту, а й комплексу соціально-економічних наслідків його реалізації (суспільних наслідків) й обумовила потребу в особливій концепції оцінювання суспільних результатів програм і проєктів. Це – сукупність аналітичних процедур, що дозволяють забезпечити контроль за відповідністю планових і фактичних показників проєкту не тільки фінансовим вимогам інвесторів, а й завданням регіонального, галузевого й національного розвитку, і створюють інформаційно-методичні умови для вибору оптимальних (з огляду на комплекс інтересів стейкхолдерів) параметрів його реалізації. Отже, серед суспільних груп, зацікавлених у використанні концепції оцінювання програм і проєктів для обґрунтування рішень щодо напрямів використання регіонального інвестиційного потенціалу, – і місцеві громади, і органи державної й місцевої влади, і інвестори. Тобто перші одержать важливу складову інформаційного забезпечення прозорості й підконтрольності діяльності альянсів бізнесу і влади інститутам громадянського суспільства. Другі – мето-

дичну основу для стандартизації розрахунків регіонального соціально-економічного ефекту від реалізації спільних проєктів бізнесу і держави. Треті – потужний інструмент обґрунтування власних пропозицій щодо участі в регіональних і національних проєктах інвестиційного розвитку.

Тож саме адаптації подібного аналітичного інструментарію до вітчизняної інформаційної бази та впровадженню на матеріалах проєкту Індустріального парку «Мелітополь» присвячено цю статтю.

Аналіз літератури та виокремлення невирішеної частини проблеми. Проблеми оцінювання соціально-економічного ефекту масштабних проєктів уже тривалий час вирішуються в розвинених країнах у межах спеціального міждисциплінарного напрямку досліджень «оцінювання програм та політики» на основі аналізу витрат і вигід [1–5]. Методичні підходи, розроблені в межах цього напрямку досліджень, мають багато спільного з інвестиційним і фінансовим аналізом, управлінням проєктами (навіть містять цілу низку аналітичних інструментів, властивих цим комплексам управлінських функцій: методи дисконтування, розрахунки чистої приведеної вартості, внутрішньої норми окупності, методи операціоналізації проєктів, побудову лінійно-мережових схем та визначення критичної послідовності робіт і вузьких місць ресурсного забезпечення тощо).

Проте принципова відмінність оцінювання програм та проєктів полягає в тому, що по-перше, у процесі оцінювання враховуються не тільки економічні результати реалізації проєктів, а й соціально-екологічні наслідки, етичні та морально-психологічні аспекти їх реалізації. По-друге, беруться до уваги користь (вигоди) і витрати (відмова від наявних альтернатив) і інвесторів (суб'єктів отримання доходів і прибутку), і всіх суб'єктів, на чий інтерес впливає реалізація проєкту та суттєві характеристики добробуту яких залежатимуть від параметрів реалізації проєкту та досягнутих його учасниками економічних результатів [1; 5–7]. Відповідно, завдання оцінювання проєктів зводиться не до прогнозування прибутку інвесторів та визначення характеру впливу основних факторів прибутковості, а є значно ширшим: воно передбачає оцінювання змін добробуту всіх зацікавлених сторін завдяки реалізації проєкту. Звідси й аналітичні інструменти оцінювання програм та політики, що далеко виходять за межі інвестиційного чи фінансового аналізу та слугують приватним інтересам інвесторів, забезпечуючи врахування інтересів широких верств населення і можливість загальної оцінки впливу реалізації проєкту на суспільний добробут. Це, зокрема, концепції «надлишку споживача» та «надлишку виробника», «омертвілих витрат», інші засоби оцінювання чистого суспільного виграшу від ринкової взаємодії як важливі методичні передумови оцінювання суспільного ефекту проєктів [6]. Крім того, важливою відмінністю оцінювання програм та проєк-

тів є значно більш досконалою процедура ідентифікації бенефіціарів проекту та окремих аспектів його реалізації та осіб (організацій), на які покладаються витрати, обмеження і ризики, спричинені проектом.

Отже, проаналізувавши літературу з економічного оцінювання програм та політики (аналізу витрат і вигід), можемо визначити базову послідовність етапів (основні аналітичні функції), що мають бути виконані для одержання змістовної комплексної оцінки суспільних результатів (наслідків) проекту [1–11]:

Так, оцінювання суспільних результатів реалізації проекту зі створення індустріального парку передбачає:

1. Визначення основних груп бенефіціарів проекту. Важливо, що розглядається не юридичне, а економічне значення терміна «бенефіціар». Це означає, що об'єктами оцінювання є обумовлені реалізацією проекту зміни економічного добробуту на основі очікуваних потоків вигід і витрат, але не на основі юридично закріплених статусів. Наприклад, економічно активне населення регіону розглядатиметься як одержувач вигід (можливо, і витрат) у результаті змін співвідношення попиту і пропонування на ринку праці, рівня його оплати, можливостей професійно-кваліфікаційного зростання тощо незалежно від браку юридично закріпленого статусу учасника (бенефіціара) проекту.

2. Ідентифікація всього комплексу параметрів, що підлягають оцінці з установами механізму впливу реалізації проекту на показники економічного добробуту одержувачів вигід і витрат, передбачає, по-перше, визначення, які передбачені проектом операції і які безпосередньо обумовлені проектом ресурсні та алокаційні зміни впливають на істотні умови діяльності одержувачів вигід і витрат проекту; по-друге, формування бази даних для визначення характеру залежності цільових показників діяльності одержувачів вигід і витрат від параметрів реалізації проекту.

3. Визначення бази порівнянь – набору параметрів і умов, що беруться як альтернативні реалізації проекту.

4. Визначення комплексної оцінки (теперішньої чистої вигоди від проекту) як суми теперішніх (дисконтованих) чистих вигід (перевищення вигід над витратами) за всі роки, передбачені горизонтом планування. В основі визначення вигоди – приріст вигоди одержувача порівняно з альтернативним варіантом (за умови, що проект не здійснюється), в основі визначення витрат – приріст витрат одержувача порівняно з альтернативним варіантом (за умови, що проект не здійснюється).

5. Визначення зовнішніх детермінант очікуваної чистої вигоди – загальних економічних параметрів, що впливають на очікувані вигоди і витрати проекту.

6. Визначення чутливості цільових показників реалізації проекту до впливу зовнішніх детермінант і оцінка його основних ризиків.

Тож напрям дослідження в межах цієї статті може бути сформульовано так: *адаптація поширених методичних підходів до оцінювання суспільно значущих проектів (і наведеної щойно послідовності етапів оцінювання) до умов створення індустріальних парків в Україні.*

Виклад основного матеріалу дослідження

Стисла характеристика проекту. Завдання проекту полягає у створенні індустріального парку на території не функціонуючої промислової зони в м. Мелітополь. Він інтегруватиме зусилля та ресурсні можливості таких основних груп учасників: перша – органи місцевої влади – надаватиме на сприятливих умовах земельну ділянку та доступ до транспортної, енергетичної й інженерної інфраструктури для керуючої компанії Індустріального парку «Мелітополь»; друга – Керуюча компанія Індустріального парку «Мелітополь», яка забезпечить залучення й освоєння інвестицій у створення та відновлення виробничих приміщень і всіх необхідних для функціонування виробничо-торговельно-логістичного комплексу елементів інфраструктури. Вона ж гарантуватиме ефективну експлуатацію таких елементів протягом усього строку функціонування парку. Також ця група учасників виконуватиме роль координатора взаємодії користувачів (орендарів, учасників індустріального парку) між собою та з органами місцевої влади, виступаючи гарантом додержання балансу інтересів бізнесу, влади і громади міста.

Третя група – користувачі (підприємства, що розміщуватимуть у парку свої виробничі потужності та торговельно-збутову інфраструктуру, користуючись перевагами та додержуючись умов, визначених у відповідному договорі, що укладатиметься з керуючою компанією [12]).

Масштаби індустріального парку передбачають створення чотирьох виділених за функціональним призначенням зон: «1. Промислова зона. Має площу 38000 м², на якій планується розміщення комплексу підприємств із виробництва запчастин та комплектуючих для сільгосптехніки та автомобілів та інших підприємств. Може задовольнити потреби 10–12 учасників. 2. Логістика. Зона логістики має площу 9000 м² та являє собою комплекс приміщень висотою від 6 до 8 м та майданчики для автотранспорту. Може задовольнити потреби 2–3 учасників. 3. Зона переробки сільськогосподарської продукції. Має площу 8000 м², на якій планується розміщення 3–4 підприємств із переробки, розливу та фасування сільськогосподарської продукції. 4. Зона ІТ-технологій, бізнес-центру та підприємств соціально-культурного призначення. Має площу 19000 м², на якій планується розміщення ІТ-підприємств (розробка програмного забезпечення, складання електронної та комп'ютерної техніки тощо), бізнес-центру (офіси, банківська установа, конференц-зал, навчально-методичний центр тощо), виставковий центр та підприємства соціально-культурного призначення (ідаль-

ні, магазини, фітнес-рекреаційні комплекси тощо)» [12, с. 27].

Ідентифікація основних груп стейкхолдерів реалізації проекту індустріального парку. Перший етап розробки алгоритмів для оцінювання проектів передбачає ідентифікацію основних груп бенефіціарів та інших осіб, добробут яких зазнає впливу від реалізації проекту. Надалі ми будемо використовувати термін «стейкхолдери» в значенні, найближчим українським аналогом якого вважаємо «зацікавлені особи». У цій статті «стейкхолдери» – групи осіб, чий вигоди і витрати пов'язані з процесами і результатами реалізації проекту та щодо яких можна відстежити причинний зв'язок (causality) між параметрами реалізації проекту і розмірами таких витрат і вигід.

У створенні індустріального парку м. Мелітополь виділяються декілька провідних груп стейкхолдерів. Це, по-перше, суб'єкти господарювання, що користуватимуться інфраструктурою індустріального парку. По-друге, громада міста Мелітополь, щодо умов життя якої реалізація проекту матиме складний комплекс наслідків. По-третє, це причетні до реалізації проекту структури – місцева влада і партнери-засновники (ініціатори створення) парку. Дві перші виділені провідні групи не ідентичні за механізмами одержання вигід та здійснення витрат від реалізації проекту. Як мінімум, для коректної оцінки витрат і вигід доцільно виокремити в складі першої групи найманих працівників (одержувачів заробітної плати) і власників бізнесу (одержувачів прибутків). Відповідно, масштаби і розподіл вигаду суттєво змінюватимуться залежно від того, як можлива економія витрат та додаткові доходи будуть розподілені між цими двома підгрупами: зростання частки фонду оплати праці відобразить розширення аудиторії бенефіціарів, а зростання частки вигаду, що набуватиме форми прибутків, – концентрацію вигаду в обмеженому колі бенефіціарів.

Крім того, доцільно врахувати, що поява значної кількості нових підприємств (виробничих потужностей) у межах індустріального парку вплине також на умови діяльності підприємств близького оточення (міста Мелітополь) та регіону загалом. Щоб не ускладнювати аналіз урахуванням найбільш віддалених наслідків, візьмемо географічне обмеження сфери оцінювання наслідків – місто Мелітополь. Підприємства міста отримають нових потенційних партнерів, конкурентів, споживачів, постачальників, що може суттєво вплинути на умови ведення бізнесу, вигідні технічні й організаційні рішення, моделі бізнес-процесів. Це також треба брати до уваги в процесі оцінювання витрат і вигід, що робить доцільною ідентифікацію ще однієї групи стейкхолдерів – підприємств міста. У складі цієї групи також можна виокремити підгрупи, представники яких одержують вигоди за відмінними механізмами, – власники і наймані працівники. Поділяти останніх на групи залежно від кваліфікації

для окремого оцінювання вигід і витрат ми не вважаємо доцільним, хоч і цілком імовірно видається гіпотеза, що різні за кваліфікаційним рівнем групи найманих працівників матимуть різні можливості долучитись до породжуваних проектом вигід. Проте ми схильні ідентифікувати такі відмінності як один з різновидів компенсації минулих інвестицій у людський капітал, тому не враховуватимемо їх у процесі оцінювання впливу проекту.

Отже, наведене дозволяє сформулювати матрицю основних стейкхолдерів і форм одержання ними вигід і здійснення витрат у межах реалізації проекту (табл. 1).

Відповідна основним факторам успішності, ризикам проекту та групам стейкхолдерів система показників для оцінювання його результатів. Як уже зазначалося, базовий показник доходів і вигід від реалізації проекту – річний потік доданої вартості, що генеруватиметься в процесі функціонування підприємств учасників індустріального парку. Він формує економічні можливості для одержання доходів у всіх формах, які відображають різні соціальні статуси і функціональні форми участі в реалізації проекту.

Отже, для оцінки економічної ефективності проекту показник потоку доходів, генерованих у процесі реалізації проекту має зіставлятись із сукупними (сумарними) інвестиційними витратами, що їх здійснюють усі його учасники. У такий спосіб оцінюється окупність здійснених інвестицій. Оскільки економічна оцінка цінності здійснених інвестицій передбачає не просто врахування суми вкладених коштів, а відмову від альтернативних можливостей їх використання для отримання доходів інвестора, то процедура оцінки передбачає дисконтування надлишків доданої вартості над здійсненими інвестиціями за кожен рік планового періоду реалізації проекту. Вибраний часовий горизонт планування – 5 років (2019–2023). Як ставку дисконтування взято облікову ставку Нацбанку (станом на червень 2019 р. – 17,5% річних).

Процедуру оцінки формалізовано у формулі визначення чистої теперішньої (приведеної) вартості проекту (ЧТВ):

$$ЧТВ = \sum_{t=0}^n \frac{(ДВ_t - I_t)}{(1+r)^t}, \quad (1)$$

де $ДВ_t$ – додана вартість, генерована проектом протягом періоду t ;

I – інвестиції, передбачені проектом протягом періоду t ;

r – ставка дисконтування, що відбиває дохідність кращого доступного альтернативного проекту з аналогічним рівнем ризику;

n – кількість років, включених до розрахункового періоду.

Оскільки надлишок дисконтованої (приведеної до теперішньої вартості) доданої вартості над дисконтованими інвестиціями може бути як додатним, так і

Таблиця 1

Ідентифікація основних груп стейкхолдерів проекту створення індустріального парку в м. Мелітополь

№	Група стейкхолдерів	Форма отримання вигод	Форма здійснення витрат
А	1	2	3
1	Ініціатори проекту	Отримання доходів від оренди (продажу) площ індустріального парку, надання послуг керуючої компанії та експлуатації (реалізації) активів, створених у процесі його функціонування (розрахунок від реалізації прав на товарні марки, організаційно-технічні рішення, масиви комерційної інформації тощо)	Інвестиції в облаштування площ парку, поточні витрати на виконання функцій керуючої компанії та на функції маркетингу щодо подання пропозицій потенційним учасникам індустріального парку
1.1	Власники	Прибутки від оренди, надання послуг керуючої компанії та роляті від нематеріальних активів, що набуваються в процесі функціонування парку	Інвестиції та поточні витрати
1.2	Наймани працівники керуючої компанії	Заробітна плата та інші форми матеріальних і нематеріальних заохочень, передбачених трудовою угодою	Відмова від альтернативних можливостей зайнятості
2	Територіальна громада м. Мелітополь	Зростання економічної бази (ВВП) регіону як основи зростання факторних доходів, внутрішнього попиту на продукцію локального виробництва і бюджетних надходжень та видатків	Зростання навантаження на екологічну ситуацію, транспортну, енергетичну і соціальну інфраструктуру міста, загострення конкуренції за джерела соціальної мобільності
2.1	Наймани працівники	Розширення сфери можливої зайнятості та поліпшення її структури (зростання частки робочих місць з гідними умовами оплати), формування середовища взаємодії та обміну навичками й знаннями між професіоналами	Посилення конкуренції (завдяки зростанню привабливості локального ринку праці для мобільних спеціалістів, яких можуть привабити можливості, що з'являтимуться в процесі реалізації проекту) і вимог до актуальності знань і навичок
2.2	Підприємці	Зростання локального місцевого попиту та можливостей кооперації в межах промислового комплексу міста, розвиток фінансової транспортної, енергетичної та соціальної інфраструктури, що сприятиме (за умови, що темпи такого розвитку переважатимуть темпи зростання попиту на їхні послуги) економічній витрат та розширенню можливостей збуту продукції	Зростання конкуренції та її вимог до організаційно-технічного рівня виробництва, динамічності підприємницького середовища
2.3	Органи місцевої влади	Зростання бази оподаткування та зменшення потреби в бюджетних коштах завдяки розширенню можливостей вирішення соціальних проблем завдяки ресурсній участі бізнесу, поліпшення відносин державних органів з підприємницькими структурами	Зростання навантаження на екологічну систему, транспортну, енергетичну, фінансову і соціальну інфраструктуру міста, підвищення вимог до якості й оперативності публічного менеджменту, розширення набору ризиків щодо виконання бюджетних планів
3	Підприємства-учасники індустріального парку	Можливість підвищити ефективність інвестиційної діяльності завдяки використанню позитивного ефекту масштабу за спільного інвестування в об'єкти транспортної, енергетичної та виробничої інфраструктури та знизити питомі (на одиницю випуску і доходу) експлуатаційні витрати; можливість зменшити транзакційні витрати взаємодії з владними структурами завдяки використанню шаблонів і досвіду, поширених у межах індустріального парку	Відмова від альтернативних можливостей використання власного ресурсного потенціалу за межами індустріального парку; формування залежності від інфраструктури колективного користування, що збільшує ризики, пов'язані з поведінкою партнерів
3.1	Власники	Зростання прибутковості, зменшення частки умовно-постійних витрат і підвищення фінансової стійкості, доступ до інфраструктури, необхідної для розширення масштабів збутової діяльності й виробничої кооперації	Відмова від альтернативних можливостей інвестування і формування залежності від інфраструктури колективного користування, що збільшує ризики, пов'язані з поведінкою партнерів
3.2	Наймани працівники	Приріст розмірів заробітної плати та інших форм матеріального і нематеріального заохочення порівняно з альтернативними можливостями працевлаштування, розширення можливостей для реалізації професійно-кваліфікаційної мобільності	Відмова від альтернативних можливостей зайнятості та (для певних категорій персоналу), підвищення специфічності елементів людського капіталу, що формуються в разі зайнятості в межах індустріального парку

від'ємним, то додатне значення ЧТВ свідчить, що вибрано ліпший з досяжних варіантів інвестування, від'ємне значення – що інвестори відмовились від більш ефективного досяжного для них варіанта інвестування.

Для визначення даних, необхідних для оцінки ефективності інвестицій у створення індустріального парку, використовувались такі алгоритми проектування потоків доходів від реалізації проекту. Перш за все в основі генерування доданої вартості – масштаби сфери зайнятості і продуктивність праці (обсяги доданої вартості в розрахунку на одного працівника, зайнятого на новостворених у межах парку робочих місцях). Відповідно, потік доданої вартості n-го року може бути виражений так:

$$ДВ_t = ЧЗ \times ДВ_3, \quad (2)$$

де ЧЗ – чисельність зайнятих на новостворених у межах індустріального парку робочих місцях;

ДВ₃ – питомі (на одного зайнятого) обсяги доданої вартості, створюваної в процесі функціонування підприємств – учасників індустріального парку;

В основі визначення планової чисельності – проектні рівні завантаженості площ парку та проектний показник чисельності зайнятих на одиницю площі (згідно з розробленою ініціаторами проектною документацією). В основі визначення питомої доданої вартості – середні за відповідними видами економічної діяльності значення продуктивності праці (доданої вартості на працівника) та підвищувальні коефіцієнти, що відображають такі фактори: по-перше, вищу очіку-

вану продуктивність праці (додану вартість на працівника) для підприємств – учасників індустріального парку порівняно із середньогалузевими показниками; по-друге, очікуване зростання номінальної продуктивності праці темпами, що дорівнюють для кожного року «очікувані темпи інфляції + 5%».

Розраховані за такими алгоритмами проектні показники доданої вартості за чотирма основними зонами індустріального парку та запроєктовані ініціаторами створення парку інвестиційні витрати за роками планового періоду наведено в табл. 2.

Для оцінки інвестиційних витрат ми враховували, що як альтернатива організації індустріального парку має розглядатись інвестування аналогічних обсягів ресурсів, здійснюване без координаційних переваг і доступу до можливості спільного інвестування та використання ефекту масштабу для підвищення ефективності інвестицій. Відповідно, для розрахунку ЧТВ використано не самі інвестиції, а потік доходів, що їх має приносити альтернативний напрям використання таких інвестиційних ресурсів у межах низки окремих проектів аналогічного рівня ризикованості.

Застосування процедури визначення чистої приведеної вартості [формула (1)] дало змогу дістати такі оцінки економічної ефективності створення індустріального парку за його основними зонами:

➤ Промислова зона парку – чиста теперішня вартість проекту (сума виграшу від інвестування в межах парку порівняно з кращою доступною альтернативою) – 467,7 млн грн.

Таблиця 2

Планові показники доданої вартості, генерованої підприємствами – учасниками індустріального парку, і очікувані показники дохідності за альтернативного використання наявних інвестиційних ресурсів

Структурна одиниця проекту	Додана вартість, генерована підприємствами – учасниками за проектом за роками реалізації				
	2019	2020	2021	2022	2023
Разом за ІІІ	206049,0	434890,0	729219,2	941123,0	1096357,9
Промислова зона	70560,0	183360,0	343008,0	475776,0	555072,0
Зона логістики	81795,0	113400,0	117880,0	122640,0	144224,6
Зона глибокої переробки с/г сировини	0,0	21600,0	56200,0	105120,0	122967,0
Зона ІТ і бізнес-центру	53694,0	116530,0	212131,2	237587,0	274094,2
Структурна одиниця проекту	Додана вартість за альтернативного способу використання наявних інвестиційних ресурсів				
	2019	2020	2021	2022	2023
Разом за ІІІ	51010,0	562000,0	421500,0	421500,0	281000,0
Промислова зона	26194,3	288594,6	216445,9	216445,9	144297,3
Зона логістики	6203,9	68351,4	51263,5	51263,5	34175,7
Зона глибокої переробки с/г сировини	5514,6	60756,8	45567,6	45567,6	30378,4
Зона ІТ і бізнес-центру	13097,2	144297,3	108223,0	108223,0	72148,6

Примітка: розраховано автором за даними [12].

Таблиця 3

Планові показники сукупних витрат на оплату праці персоналу, зайнятого на новостворених робочих місцях підприємств – учасників індустріального парку й очікувані показники витрат на оплату праці персоналу за відмови від реалізації проекту

Структурна одиниця проекту	Додана вартість, генерована підприємствами – учасниками за проектом за роками реалізації				
	2019	2020	2021	2022	2023
Разом за ІІІ	104865,9	216690,0	360242,3	454763,4	529389,7
Промислова зона	31752,0	82512,0	154353,6	214099,2	249782,4
Зона логістики	40897,5	56700,0	58940,0	61320,0	72112,3
Зона глибокої переробки с/г сировини	0,0	7560,0	19670,0	36792,0	43038,5
Зона ІТ і бізнес-центру	32216,4	69918,0	127278,7	142552,2	164456,5
Структурна одиниця проекту	Додана вартість за альтернативного способу використання наявних інвестиційних ресурсів				
	2019	2020	2021	2022	2023
Разом за ІІІ	91187,7	185205,1	300201,9	372756,9	423511,8
Промислова зона	27610,4	70523,1	128628,0	175491,1	199825,9
Зона логістики	35563,0	48461,5	49116,7	50262,3	57689,9
Зона глибокої переробки с/г сировини	0,0	6461,5	16391,7	30157,4	34430,8
Зона ІТ і бізнес-центру	28014,3	59759,0	106065,6	116846,0	131565,2

Примітка: розраховано автором за даними [12].

➤ Зона логістики – чиста теперішня вартість проекту (сума виграшу від інвестування в межах парку порівняно з кращою доступною альтернативою) – 279,1 млн грн.

➤ Зона переробки сільськогосподарської продукції – чиста теперішня вартість проекту (сума виграшу від інвестування в межах парку порівняно з кращою доступною альтернативою) – 63,3 млн грн.

➤ Зона ІТ-технологій, бізнес-центру та підприємств соціально-культурного призначення – чиста теперішня вартість проекту (сума виграшу від інвестування в межах парку порівняно з кращою доступною альтернативою) – 303,1 млн грн.

Тобто наведені оцінки свідчать, що реалізація проекту містить достатній економічний потенціал для виправдання запроєктованих обсягів інвестицій: потік генерованої проектом доданої вартості переважає розміри доданої вартості, що може бути отримана в разі реалізації альтернативних способів забезпечення дохідності наявних (проектних) інвестиційних ресурсів.

Відповідно до проведеної структуризації стейкхолдерів проекту ми розраховали значення чистої теперішньої вартості з позиції специфічних витрат і доходів, передбачених проектом для різних груп його учасників (стейкхолдерів). Найбільша за чисельністю група стейкхолдерів – це наймані працівники підприємств – учасників індустріального парку. Для них альтернатива зайнятості на підприємствах – учасниках індустріального парку – зайнятості на інших промис-

лових об'єктах регіону. Тому для порівняння були наведені два показники: плановий розмір витрат підприємств – учасників індустріального парку на оплату праці – як відображення вигід, що принесе реалізація проекту найманим працівникам; фонд оплати праці, визначений як результат очікуваної чисельності зайнятих (планова чисельність зайнятих на новостворених підприємствами учасниками Індустріального парку робочих місцях помножена на коефіцієнт очікуваного рівня зайнятості та на середній рівень оплати праці в аналогічній галузі по Запорізькій області). Ці показники за плановий період та в розрізі основних зон індустріального парку наведено в табл. 3.

Отже, результати розрахунків ЧТВ підтвердили, що зайнятості на підприємствах – учасників індустріального парку має забезпечити вагомі переваги для найманих працівників регіону. Зокрема, загальний дисконтований виграш від реалізації проекту за всіма 2260 запланованими для створення робочими місцями становить 205,5 млн грн (надлишок проектного фонду оплати праці на підприємствах – учасників індустріального парку порівняно з очікуваними розмірами фонду оплати праці в разі пошуку сфери зайнятості за межами індустріального парку). У зоні промислового виробництва перевага становить 90,1 млн грн, у зоні логістики чиста теперішня вартість проекту (переважання фонду оплати праці в межах парку порівняно з кращою доступною альтернативою зайнятості) – 36,1 млн грн, у зоні переробки сільськогосподарської продукції – 13,1 млн грн. Зона ІТ-технологій, бізнес-цен-

тру та підприємств соціально-культурного призначення має чисту теперішню вартість проекту для найманих працівників – 66,3 млн грн.

Тобто наведені оцінки свідчать, що реалізація проекту забезпечує вагомі переваги для найманих працівників регіону, збільшуючи шанси одержати гідну зайнятість із рівнем оплати праці значно вищим за середній у відповідній галузі економіки в Запорізькій області.

Також було виконано розрахунки чистої теперішньої вартості проекту для ініціаторів (виходячи з припущення, що основним джерелом їхніх доходів будуть орендні платежі та доходи від продажу виробничих площ, споруд та плата за доступ до поліпшеної інфраструктури індустріального парку). Припустивши, що частка ініціаторів у загальному обсязі запроєктованих для розвитку індустріального парку інвестиційних ресурсів не перевищить 20%, ми визначили розміри доходів, що могли бути отримані ініціаторами в разі застосування альтернативного (не більш ризикованого) інвестування коштів, які за проектом залучатимуться для облаштування індустріального парку. Розрахунок ЧТВ для ініціаторів виявив, що запланованих сум орендної плати не вистачає, щоб компенсувати відмову від альтернативних напрямів інвестування. Так, сукупна вартість проекту для ініціаторів виходячи з отримання запланованих доходів від орендної плати становить 86,3 млн грн (тобто альтернативні напрями використання інвестиційних ресурсів забезпечують на 86,3 млн грн вищі доходи, ніж отримуватимуть ініціатори за проектом від орендної плати). Відповідно, забезпечення економічної доцільності проекту з огляду на інтереси ініціаторів вимагає розширення джерела доходів (імовірно, такими джерелами мають стати доходи від послуг керуючої компанії та відсотки від спільно здійснених інвестицій).

Нарешті, були розраховані також показники ЧТВ реалізації проекту створення і розвитку індустріального парку для місцевого і державного бюджету (з огляду на складну систему міжбюджетних трансфертів ми не виокремили в різні групи стейкхолдерів місцевий і державний бюджети, а визначили ЧТВ виходячи з загальної суми запроєктованих податкових надходжень і очікуваних податкових надходжень у разі відмови від створення індустріального парку). Так, обчислення показали, що реалізація проекту забезпечує вагомим перевищенням податкових надходжень, отримуваних бюджетами від оподаткування товарів і доходів учасників індустріального парку порівняно з податковими надходженнями, що очікуються в разі відмови від реалізації проекту створення індустріального парку. Зокрема, ЧТВ проекту для бюджетів (дисконтоване зростання податкових надходжень за п'ять років планового періоду) становить 865,1 млн грн. У тому числі завдяки функціонуванню промислової зони – 495,8 млн грн, зони логістики – 167,5 млн грн, зони

переробки сільськогосподарської сировини – 96,6 млн грн та зони IT та бізнес-центру – 105,2 млн грн.

Тож наведене свідчить про наявність економічних передумов для досягнення взаємовигідного консенсусу та одержання приросту добробуту всіх основних груп стейкхолдерів реалізації проекту створення і розвитку Індустріального парку «Мелітополь».

Ідентифікація залежності основних цільових показників проекту від параметрів його реалізації. Результати проекту зі створення ІІ в Мелітополі можна подати як функцію двох основних груп параметрів. По-перше, це рівень заповнення площ (виробничих та інфраструктурних приміщень), що здаються в оренду учасникам індустріального парку. По-друге, це співвідношення потоків витрат і вигід, що їх породжує кожна одиниця орендованої площі, – співвідношення витрат і доходів, що отримують основні стейкхолдери проекту з одиниці орендованих площ. Саме така зв'язка показників дозволяє ідентифікувати порогові значення критично важливого параметра – рівня завантаженості площ індустріального парку, що визначають або збереження, або втрату економічної привабливості реалізації проекту.

Зокрема, згідно з розрахунками нульовий рівень ЧТВ (рівність доходності проекту і альтернативного засобу використання наявного ресурсного потенціалу) для проекту спостерігається за середнього рівня завантаженості площ парку вже близько 40%, що свідчить про загалом високий запас міцності проекту та вагомий надлишок соціально-економічного ефекту, що очікується в межах парку порівняно з діяльністю за межами проекту. Для промислової зони пороговий рівень завантаженості площ становить 45,6%, для зони логістики – 21,0%, для зони глибокої переробки сировини – 62,0%, для зони IT та бізнес-центру – 38,9%.

Отже, з викладеного випливає, що проект має досить високий запас міцності та навіть на рівні половини проектною завантаженості площ індустріального парку передбачає дохідність, не нижчу від ліпшої доступної для учасників альтернативи.

Висновки та рекомендації

1. Розрахунок чистої теперішньої вартості проекту створення Індустріального парку «Мелітополь» показав, що загальні обсяги доданої вартості, генеровані підприємствами – учасниками забезпечують додатне значення ЧТВ, що свідчить про переважання економічного ефекту від реалізації проекту над кращим альтернативним варіантом використання ресурсних можливостей стейкхолдерів. При цьому перевага реалізації проекту зберігається навіть за меншого, ніж передбачено проектом, рівня завантаженості площ парку (у середньому економічна доцільність проекту зберігається до рівня завантаженості площ близько 40%). Для промислової зони мінімальний необхідний для обґрунтування вигідності проекту рівень завантаженості площ становить 45,6%, для зони логістики – 21,0%,

для зони глибокої переробки сировини – 62,0%, для зони ІТ та бізнес-центру – 38,9%.

2. Апробація методичних підходів, розроблених у межах концепції економічного оцінювання програм і проєктів, виявила їх придатність до обґрунтування змістовних рішень за умов використання інформаційної бази, узгодженої з вітчизняними формами статистичної звітності, та дозволила надати кількісну оцінку загальному економічному потенціалу проєкту і зміні добробуту окремих груп стейкхолдерів та визначити достатність (недостатність) передбачених проєктом потоків доходів для компенсації стейкхолдерам відмови від кращої наявної альтернативи використання їхніх ресурсних можливостей на користь участі в проєкті.

3. Рівень завантаженості площ індустріального парку орендарями є ключовим параметром реалізації досліджуваного проєкту з двох причин. По-перше, саме він буде центральним детермінантом фактичних значень усіх цільових показників реалізації проєкту: недозавантаженість площ парку безпосередньо скорочує доходи і вигоди стейкхолдерів, залишаючи незмінними первинні витрати на відновлення і поліпшення інфраструктури парку. По-друге, саме цей показник є невизначеним та залежить від цілої низки чинників, як контрольованих ініціаторами створення парку, так і такими, що не залежать від них або залежать не тільки від їхніх дій. Отже, саме стосовно до цього параметра виявляються головні ризики проєкту і формулюються передумови його успішності.

4. Відповідно до третього висновку важливими пріоритетами збутової та координаційної діяльності керуючої компанії мають стати:

- розробка системи стимулів (пропонування додаткових вигідніших умов участі в спільному інвестуванні об'єктів інфраструктури індустріального парку) для інвесторів, чий виробничі потужності мають критичне значення для досягнення мінімально необхідного рівня завантаженості площ парку;
- розробка концепції та процедур перерозподілу площ парку між чотирма виділеними зонами у разі виникнення нерівномірного заповнення і дефіциту площ одного призначення за низької затребуваності інших;
- розробка концепції та процедур мінімізації інвестиційних витрат на первинне обладнання, відновлення і розвиток інфраструктури парку з метою здійснення витрат лише в тих обсягах, що необхідні для облаштування площ, які гарантовано будуть затребувані для уникнення фінансового тягаря первинних витрат, що перетворюються на омертвілі в разі недовикористання потенціалу створених інфраструктурних об'єктів;
- розробка та пропонування майбутнім учасникам індустріального парку механізмів спільного фінансування створення додаткових потужностей інфраструктурних об'єктів з метою раціонального розподілу фінансового навантаження.

Література

1. Аналіз вигід і витрат : практ. посіб. / [пер. з англ. С. Соколик ; наук. ред. пер. О. Кілієвич] ; Секретаріат Ради Скарбниці Канади. – Київ : Основи, 2000. – 175 с.
2. Rodreck D. (16 July 2013). A cost-benefit analysis of document management strategies used at a financial institution in Zimbabwe [Electronic resource] : a case study / David Rodreck, Ngulube Patrick, Dube Adock. – Access mode : <http://www.sajim.co.za/index.php/SAJIM/article/view/540/640>
3. Boardman E. Cost-Benefit Analysis [Electronic resource] / E. Boardman. – Access mode : http://www.12manage.com/methods_cost-benefit_analysis_ru.html
4. Heckman J. J. Econometric evaluation of social programs / J. J. Heckman, E. J. Vytlacil // Handbook of Econometrics. – Vol. 6B. DOI: 10.1016/S1573-4412(07)06070-9
5. Вайс К. Г. Оцінювання: методи дослідження програм та політики / К. Г. Вайс ; пер. з англ. – Київ : Основи, 2000. – 671 с.
6. Ваймер Д. Л. Аналіз політики: концепції і практика / Д. Л. Ваймер, Е. Р. Вайнінг ; пер. з англ. – Київ : Основи, 2000. – 654 с.
7. Systematic Review: Impact of Health Information Technology on Quality, Efficiency, and Costs of Medical Care / Chaudhry, Basit Wang, Jerome Wu, Shinyi, et. al. // Ann Intern Med. 2006;144:E-12-E-22, p. 19.
7. GAO (1991), Designing Evaluations, Washington: United States General Accounting Office, Program Evaluation and Methodology Division.
8. Guba E. (1989). Fourth Generation Evaluation, Newbury Park / E. Guba et Y. Lincoln // Sage Publications.
9. Vedung E. (1997). Public Policy and Program Evaluation, New Brunswick: Transaction Publishers / E. Vedung // Index Alphabétique Français.
10. Методологія аналізу витрат і вигід проєктів розвитку електричних мереж / Державне підприємство «Національна енергетична компанія “Укренерго”» : стандарт підприємства. – Київ, 2017. – 60 с.
11. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 14 серпня 2013 р. № 971 «Про затвердження Методичних рекомендацій з питань методологічного забезпечення складання середньо- та довгострокових стратегічних планів розвитку державних підприємств, державних акціонерних товариств та господарських структур».
12. Концепція індустріального парку «МЕЛІТО-ПОЛЬ», розроблена за участі ТОВ «Інвестиційне агентство розвитку регіонів України», Асоціації індустріальних парків України, Торгово-промислової палати України, Управління стратегічного розвитку міста Мелітопольської міської ради, ТОВ «Центр стратегічного розвитку територій». – 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://investment.zoda.gov.ua/uk/industrialyniy-park-melitopoly>